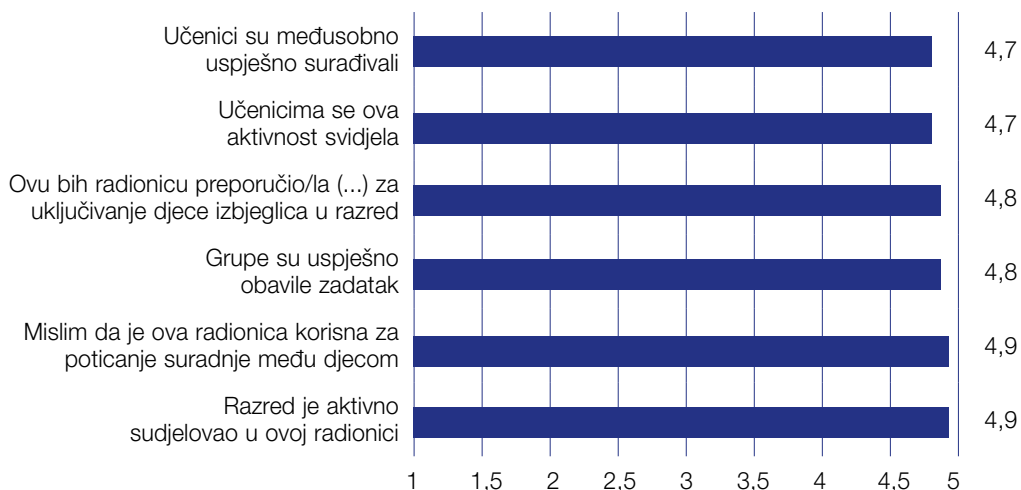

6. POVRATNE INFORMACIJE NAKON PROVEDBE PROGRAMA

Suradničko učenje

Nakon što su nastavnici proveli radionice, prikupili smo povratne informacije od njih, ali i od učenika. Prvo ćemo predstaviti povratne informacije dobivene od nastavnika. S nastavnicima smo kontaktirali i tijekom provedbe programa u školama, ali najvažniji izvor informacija bile su nam radne bilježnice u koje su bilježili svoje dojmove i reakcije učenika na aktivnosti tijekom provedbe programa.

Nastavnici koji su provodili radionice suradničkog učenja u razredima procjenjivali su nakon svake radionice koliko je radionica bila uspješna u postizanju zadanih ciljeva. Ponudili smo šest tvrdnji na koje su nastavnici dali svoje procjene na skali od 1 (uopće ne) do 5 (u potpunosti). U donjoj tablici prikazane su prosječne ocjene različitih aspekata radionica suradničkog učenja.

Iz gornjih je procjena vidljivo da nastavnici izrazito pozitivno procjenjuju provedene radionice i smatraju da su uspješno provedene, da su učenici aktivno u njima sudjelovali, izvrsno surađivali te da su bili uspješni u obavljanju zadataka. Uz to, nastavnici ocjenjuju da su se učenicima radionice jako svidjele. Nastavnici smatraju i da su radionice korisne za poticanje suradnje te bi ih preporučili kolegama za uvođenje djece izbjeglica u razred.

Osim općih procjena, nastavnike smo zamolili da se u radnim bilježnicama osvrnu na pet aspekata radionica: uputu, materijale i potreban pribor, sadržaj radionice, trajanje i promjenu grupa unutar iste radionice. Povratne informacije pokazuju da upute smatraju jednostavnima i jasnim te da neverbalni i vizualni prikazi koje smo pripremili pomažu u pojašnjavanju zadataka. Nadalje, nastavnici smatraju da su materijali dobro pripremljeni, no navode da je za neke radionice poželjna prethodna priprema, ponajprije zbog dodatnih videomaterijala (npr. znakovni jezik). Sadržaj je po mišljenju većine zanimljiv i primjeren uzrastu djece, a radionice su izvedive tijekom jednog školskog sata. Kako dio nastavnika ranije nije bio upoznat s principima suradničkog učenja i izmjenom grupa, navodili su da je potrebno malo uvježbavanja s djecom kako se ne bi izgubilo previše vremena u promjeni grupa. U budućoj provedbi programa bilo bi korisno uvesti uvodnu radionicu gdje se djecu priprema za takav način rada ako s njime ranije nisu bili upoznati.

Kako bismo vjernije predstavili povratne informacije nastavnika, ovdje ćemo ponuditi neke njihove komentare⁷:

- *„Djeca su se prilikom slaganja tornja vikala, smijala, očajavala, skakala, grčila se, bodrili jedni druge... Bilo je fantastično!“*
- *„Učenici vole radionice. Svaki put su jako znatiželjni. Vesele se uspjehu nakon izvršenog zadatka i pomažu jedni drugima. Jako su ponosni kad izađu kao „eksperti“.*
- *„Učenici su zadovoljni svim radionicama i bilo im je žao kada sam rekla da je ovo zadnja.“*
- *„Zanimljiva, divna i vrlo poučna radionica. Neka djeca su kod kuće učila roditelje znakovati pojmove pa sam dobila i njihove povratne, pozitivne dojmove.“*
- *„Dobrodošle su pripremljene aktivnosti kojima se potiče bolja suradnja među učenicima. Izvrsno je kad se radionica može realizirati tijekom jednog školskog sata.“*
- *„Sve grupe su uspješno obavile zadatak. Komentari na kraju: „Razrednice baš je bilo super danas.“*
- *„Radionica je izazvala oduševljenje među učenicima i vrlo visoku aktivnost. Suradivali su čak i učenici s poviješću međusobnih sukoba.“*

⁷ Komentare nastavnika donosimo u izvornom obliku, nismo ni jezično, ni na koji drugi način intervenirali u njih.

- „Učenici su i ovi radionicu okarakterizirali kao interesantnu. Dodatno su učili izgovarati nazive oblika koji su slagali na Farsi jeziku, jer je jedna od učenica izbjeglica u jednom trenutku oduševljeno rekla: „To je naš jezik.“

Učenici su nam svoj dojam i reakcije dali u grupnim razgovorima (tzv. fokusne grupe), dok smo s djecom izbjeglicama razgovarali pojedinačno. Njihove povratne informacije potvrđuju pozitivan dojam nastavnika o tome da su im se provedene aktivnosti svidjele i da su rado u njima sudjelovali. Navest ćemo i nekoliko njihovih komentara:

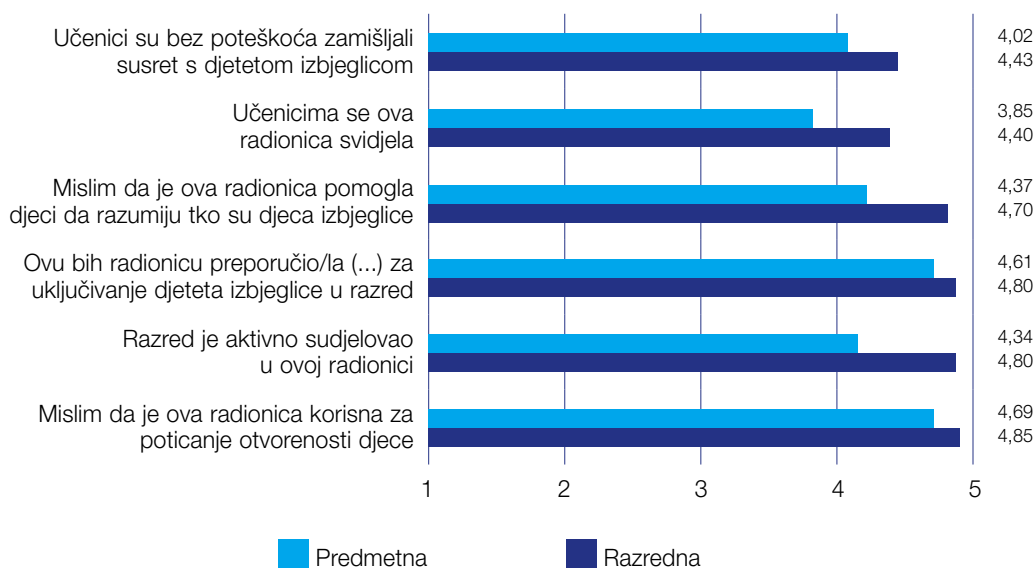
- „Bilo je dosta zabavno i u nekom trenutku smiješno isto.“ (učenik izbjeglica)
- „Da, bilo mi je zabavno zato što smo radili kao u grupama od četvero. Kad bi nam palo, onda bi se malo iznervirali, al' opet krenuli radit'.“ (hrvatska učenica)
- „Meni su te radionice bile zabavne jer smo radili u grupama, a to često ne radimo... I onda imamo priliku više komunicirati međusobno.“ (hrvatski učenik)
- „Bili smo dobar tim. Uvijek smo se sporazumijevali. I svako je reko svoje ideje i onda smo odlučili koju ćemo ideju izabrat.“ (učenik izbjeglica)

Zamišljeni kontakt

I nastavnici koji su provodili radionice zamišljenog kontakta popunjavali su radne bilježnice koje su nam vrijedan izvor informacija. Budući da su se scenariji ponešto razlikovali za mlađu i stariju djecu, odnosno za nastavnike u razrednoj i u predmetnoj nastavi, rezultate ćemo prikazati zasebno.

Svi nastavnici koji su provodili radionice zamišljenog kontakta u razredima procjenjivali su nakon svake radionice koliko je ona uspješno postigla zadane ciljeve. Ponudili smo šest tvrdnji na koje su dali svoje procjene na skali od 1 (uopće ne) do 5 (u potpunosti). U donjoj tablici prikazane su prosječne ocjene radionica zamišljenog kontakta posebno za nastavnike razredne i za nastavnike predmetne nastave.

Nastavnici pozitivno procjenjuju provedene radionice. Pritom nastavnici u razrednoj nastavi ocjenjuju radionice nešto pozitivnije od onih koji su ih provodili sa starijom djecom. Drugim riječima, nastavnici smatraju radionice korisnima, izvedivima grupno u 45 minuta i preporučili bi ih i drugim nastavnicima, no dje-

ca u nižim razredima lakše zamišljaju susret s djetetom izbjeglicom, više im se sviđaju radionice i aktivnije u njima sudjeluju od starijih učenika.

To je vidljivo i iz komentara nastavnika. Navest ćemo nekoliko komentara nastavnika u razrednoj nastavi:

- „Učenci su i na ovoj radionici iskazali suosjećanje, ali i veliku želju za upoznavanjem drugog djeteta, izbjeglice. Oduševljava jednostavnost u ostvarivanju kontakta. Nitko nije odbacio dijete izbjeglicu, nego ga prihvaća i želi ostvariti kontakt.“
- „Učenci aktivno i s veseljem sudjeluju u radu. Priželjkuju da se ta situacija i dogodi u stvarnom životu. Žele pomagati drugima.“
- „Najzanimljivije im je bilo usporediti i podijeliti svoju priču sa ostalima. Nema više srama.“
- „Većina djece lako uspostavlja kontakt s djetetom izbjeglicom te rado rade zadano. Na zadnjoj radionici možda opet malo prezasićeni istom, ponavljajućom temom i zadatkom, ali uz motivaciju i molbu za rad radionicu proveli bez problema.“
- „Imam dojam da je učenicima svaki put zadatak sve lakši. Ovaj put ih je oduševilo zamišljanje igre u snijegu.“
- „Dobro su prihvatili radionicu, sa zanimanjem čekaju čuti koji situaciju danas zamišljaju. Šteta da je bio sunčan dan, a morali su zamisliti snijeg.“

Nastavnici u predmetnoj nastavi prepoznali su učinak radionica i kod starije djece, no upozorili su na zamor koji se javlja kod djece pri trećoj i četvrtoj sličnoj radionici.

- *„Vidljiva je razlika u stavu prema djeci izbjeglicama, aktivno sudjeluju, postavljaju sve konstruktivnija pitanja, obraćaju pažnju na barijere u komunikaciji, otvoreniji su, promišljaju iz njihove perspektive. Uočena velika promjena u odnosu na prvu radionicu.“*
- *„Neki su učenici na početku radionice negodovali, smatrali su da na svakoj od četiri radionice moraju zamišljati i pisati iste stvari. S vremenom dobivaju različite ideje i uviđaju da zapravo radionice nisu iste. Mislim da su djeci svakako koristile radionice.“*
- *„Sport je imao solidan utjecaj na motivaciju muškog dijela razreda, ali nažalost nedovoljno da bi ozbiljnije shvatili temu. Kod muškog dijela se ne vidi baš neki zamjetniji napredak u načinu razmišljanja, dok se kod cura čak vidi dostatna količina empatije pri zamišljanju.“*
- *„Razred je dobro reagirao na radionicu, mislim da im se sviđao scenarij u kojem su ljetni praznici i oni uživaju na igralištu što im je pomoglo da lakše zamisle susret. Većini učenika nije bio problem zamisliti susret, ali im je bilo teško što ponovno moraju pisati sastav.“*
- *„Smatram da bi u ovoj i u svim ostalim radionicama učenicima trebalo dati da biraju žele bi susret opisati stripom ili sastavom. S druge strane, nekim učenicima je vrlo teško crtati strip, bolje se izražavaju kroz sastav.“*

Stoga nastavnici predlažu da se djeci već pri prvom susretu najavi da će biti četiri slične radionice. Također predlažu slobodniji pristup u fazi individualnog pojačavanja učinka, odnosno prepuštanje djeci samostalnog odabira različitih metoda individualnog pojačavanja učinka u svakoj radionici (strip, sastav, crtež, pjesma, kolaž itd.). Time bi se mogao smanjiti zamor uslijed ponavljanja presličnih aktivnosti kod starije djece i potaći dječju kreativnost i motivaciju za sudjelovanjem u aktivnosti.

Zaključno, pripremljene intervensijske programe dobro su prihvatili i nastavnici i učenici te je njihov dojam da provedene radionice uspješno ostvaruju svoje ciljeve. Osim toga, ponuđeni intervensijski program prepoznat je i u široj zajednici. Tako su model pripreme za integraciju djece izbjeglica (radionice zamišljenog kontakta) i model poticanja integracije djece izbjeglica (radionice suradničkog učenja)

prepoznati kao važna inovacija u području društvenih znanosti te su uvršteni u Katalog inovacija i patenata Sveučilišta u Zagrebu. Osim toga, ovi su programi prepoznati i međunarodno: predstavljeni su na 19. međunarodnoj izložbi inovacija ARCA i osvojili srebrnu medalju. Stoga s ponosom i zadovoljstvom pozivamo sve nastavnike i stručne suradnike da ih koriste u radu s djecom.